

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Magia naturalis a philosophia naturalis v kontextu
renesančního vědění**

**Koncepce renesanční magie Agrippy z Nettesheimu
a Giordana Bruna**

Andrea Kolářová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Magia naturalis a philosophia naturalis v kontextu

renesančního vědění

Koncepce renesanční magie Agrippy z Nettesheimu

a Giordana Bruna

Andrea Kolářová

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Černá, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat své vedoucí práce PhDr. Janě Černé, Ph.D. za odborné vedení,
za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při zpracování bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod	1
2	Koncepce renesanční magie Agrippy z Nettesheimu a Giordana Bruna	3
2.1	Renesanční magie.....	3
2.2	Heinrich Cornelius Agrippa z Nettesheimu	10
2.2.1	Okultní filosofie.....	10
2.2.1.1	Trojí svět	11
2.2.1.2	Moc živlů	11
2.2.1.3	Okultní síly.....	12
2.2.1.4	Nebeská magie	14
2.2.1.5	Obřadní magie	14
2.2.2	Kabala	16
2.2.3	Zhodnocení významu Agrippy z Nettesheimu	17
2.3	Giordano Bruno.....	19
2.3.1	Bruno a jeho pojetí univerza.....	20
2.3.2	Bruno a magie	21
2.3.2.1	O magii.....	22
2.3.2.2	Umění paměti	27
2.3.2.3	Kabala v pojetí Giordana Bruna.....	30
2.3.3	Zhodnocení významu Giordana Bruna	32
3	Závěr.....	34
4	Seznam literatury:.....	36
5	Résumé	39

1 Úvod

Předmětem mé bakalářské práce je renesanční *magia naturalis*, a to primárně koncepce renesanční magie dvou renesančních mágů a filozofů Agrippy z Nettesheimu a Giordana Bruna.

Magie představuje v renesanční době legitimní způsob poznávání světa, je využívána renesančními mysliteli, mágy, lékaři apod. a je pojmána jako praktická věda, jejíž pomocí může člověk ovládnout nejmocnější síly přírody.¹ V období renesance se stává z člověka pozorovatele člověk činitel, kterému má magie přinést užitek a poskytnout mu moc, které využije.² Člověk k sobě touží přitáhnout nejen vlivy a síly přírodního charakteru, ale také vlivy nadpřirozené a prostřednictvím magie, díky které se naučí, jak využít pomyslného řetězu, jenž spojuje nebe se zemí, tuto schopnost získá.³ Renesance se snaží navrátit k ideálu všestranného člověka, který si cení všech svých stránek a má touhu vše ovládnout pro svůj užitek.⁴

Záměrem práce je přiblížit jaký vztah byl k magii v této době standardně zaujímán, jaké místo náleželo *magia naturalis* v kontextu renesančního vědění o přírodě a objasnit přínos magie, který v té době pro renesanční filozofy a mágy měla. Hlavní pozornost však bude patřit především pojetí magie Agrippy z Nettesheimu a Giordana Bruna. Prostřednictvím své práce představím Brunovu magii z ne zcela běžné perspektivy, doložím v ní totiž inspirační vlivy magie Agrippy z Nettesheimu.

Cílem práce je dokázat, že Bruno z Agrippy v mnohém vycházel a že Agrippovo dílo *Okultní filosofie (De occulta philosophia, 1534)* pro Bruna představovalo hlavní inspiraci a zdroj jeho magických spisů. Komparace jejich pojetí proběhne hlavně na základě analýzy primárních zdrojů, a to především Brunova díla *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa (De Magia a De vinculis in genere, 1591)* a Agrippova díla *Okultní filosofie*. Nejdříve tedy provedu analýzu těchto dvou děl a díky této předložené analýze budu moci poskytnout komparaci jejich myšlenek a pojetí magie. Záměrem práce je dokázat, že Brunův hlavní zdroj inspirace byl Agrippův spis *Okultní filosofie* a to prostřednictvím interpretace jejich spisů.

¹ FLOSS, Pavel. *Proměny vědění*. s. 241.

² YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 153.

³ Tamtéž.

⁴ CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. s. 103.

V úvodní kapitole se budu zabývat představením renesanční filozofie se zaměřením na charakteristiku renesanční magie a zdůraznění jejího přínosu renesančním myslitelům. Pozornost bude věnována hlavním zdrojům renesanční magie, jejímu využití a rozdělení a také významným renesančním mágům. V další části popisují a charakterizují postavení a roli mága i jeho úkoly, které se s ním pojí, a to především z pohledu Bruna a Agrippy.

Následující část bude věnována koncepci magie Agrippy, představím jeho stěžejní dílo o magii *Okultní filosofii* a předložím podrobnou analýzu jeho částí. Díky předložené interpretaci pasáží tohoto díla poukáži na hlavní prvky Agrippovy magie a provedu také analýzu jeho inspiračních vlivů. Předmětem této části bude též zhodnocení významu tohoto myslitele i jeho díla.

V další části bude zaměřena pozornost na Giordana Bruna. Budu se zabývat primárně Brunovým pojetím magie, ale současně budu dokazovat, že Bruno vychází z pojetí Agrippovy magie nebo že se některé z jejich pasáží o magii velice podobají. Na konci práce je analogicky jako v případě Agrippy věnována také kapitola Brunovi a zhodnocení jeho významu.

Při zpracování tohoto tématu jsem pracovala s relevantní a reprezentativní sekundární literaturou, ať už jde o zdroje dnes již „klasické“ (Yatesová) či ty, které představují „modernější“ a aktuální přístup a odrážejí současnou odbornou diskusi (například Zambelli). Důležitým vodítkem při zpracování tohoto tématu se pro mě stala kniha od Frances Yatesové *Giordano Bruno a hermetická tradice*, díky které jsem si mohla tohoto myslitele zasadit do kontextu renesanční magie a pochopit některé jeho kroky. Klíčovou cizojazyčnou literaturou byla publikace *White Magic, Black Magic in the European Renaissance* od Paoly Zambelli, která se také věnuje oběma myslitelům a jejich pojetí renesanční magie. Vhodný materiál k obecné charakteristice renesanční doby a k zasazení magie do tohoto období dějin mi poskytla především *Renesanční filozofie* od Hankinse.

Renesanční magie představovala důležitou složku celého renesančního proudu a moje bakalářská práce má poukázat na její dvě podoby, jednu poskytuje koncepce Agrippy a druhou pojetí Bruna s tím, že současně ukáží, že se v mnohém podobají.

2 Koncepce renesanční magie Agrippy z Nettesheimu a Giordana Bruna

2.1 Renesanční magie

Epochu renesance můžeme rámcově ohraničit roky 1350-1600. Renesanční myšlenky se postupně šířily do různých oblastí intelektuálního života, jedná se tedy primárně o kulturní fenomén, jehož hlavní proudy pronikaly do vědy, filozofie, umění a tím renesance přispěla k utváření moderní evropské kultury.⁵ Období renesance je interpretováno jako charakteristické svou snahou znovuobjevit antickou vzdělanost, pro renesanční humanisty antika znamenala vrcholnou dobu na rozdíl od „éry“ středověku, která pro ně představovala éru úpadku. Renesanci však nemůžeme tak jednoduše ohraničit, renesanční myšlenky se rodily v době, kdy středověké ještě nezanikly a taktéž ještě v 17. století přetrvávají spolu s novověkými. Znovuzrození antické literatury, kultury a vědy mělo pomoci současnému stavu lidstva získat nový život (*vita nova*), ve kterém se lidé nebudou uzavírat světu, naopak budou schopni vnímat krásy světa svými smysly a tuto krásu také vyjádřit například prostřednictvím umění.⁶ Literatura renesančních humanistů přináší mnoho důkazů o tom, jaký pro ně antika reprezentovala nepřekonatelný vrchol, chápali ji jako období rozkvětu lidské kultury a taktéž lidského vědění a znalostí.⁷ V této době docházelo k odmítání dosavadních scholastických představ a k nepřijímání scholastických překladů a komentářů, humanisté se postupně přestávali zabývat logickými a scholastickými disputacemi.⁸ Scholastiku ovšem nelze redukovat pouze na středověký proud, scholastika měla své místo i v renesanci, Hankins ve své *Renesanční filozofii* dokonce tvrdí, že v období renesance v Itálii, a to především na univerzitách v Padově a Bologni, procházela scholastika jakousi druhou vrcholnou érou, italská scholastika řešila otázky týkající se metafyziky, logiky, filozofie, přírody atd.⁹ Bologna a Padova byly v té době nejdůležitějšími italskými školami medicíny, na kterých bylo zvykem používat ustálené scholastické principy při řešení problémů léčby.¹⁰ Italští scholastikové se také věnovali čtení řeckých komentářů Aristotela,

⁵ GRANADA, Miguel. *El Umbral de La Modernidad*. s. 43.

⁶ FLOSS, Pavel. *Proměny vědění*. s. 161-163.

⁷ ŠPELDA, Daniel. *Pravda - dcera času: o původu ideje pokroku poznání*. s. 33,34

⁸ DEBUS, Allan. *Man and Nature in the Renaissance*. s. 2.

⁹ HANKINS, James. *Renesanční filosofie*. 19 s.

¹⁰ COPENHAVER, Brian. Jak a proč provozovat magii: filozofické recepty. In: Hankins. [ed.]. *Renesanční filosofie*. s. 187.

rozšiřovali studium středověkých předchůdců a díky tomu je možné v renesančním období nalézt tradici tomismu, skotismu, nominalismu atd.¹¹

Rozmach druhé scholastiky je zaznamenán také u španělských scholastiků, a to zejména jejich novým uchopením tomismu.¹² V reakci na španělskou konkvistu Nového světa se španělští scholastikové zabývali otázkami etickými, politickými, otázkami práva, moci atd.¹³ Přestože byla renesance ovlivněna novými kulturními podněty, někteří zastánci univerzitního aristotelismu stále prosazovali ustanovené myšlenkové návyky a nebyli ochotni od nich opustit, na druhou stranu řada filozofů naopak aristotelismus odmítala a byla tak zastáncem nových filozofií, ve smyslu nearistotelických, které obvykle nacházely inspiraci v antických konceptech, především v platonismu, kterým se nechal inspirovat například Marsilino Ficino, představitel renesančního platonismu.¹⁴ Dalšími směry typickými pro období renesance jsou například renesanční přírodní filozofie, do které můžeme zařadit významné myslitele Mikuláše Kusánského a Giordana Bruna či sociální a politická filozofie renesance (Thomas More, Niccolo Machiavelli). V renesanční době se také formuje kulturní a vzdělávací program, kterým je renesanční humanismus, patří do něj například Francesco Petrarca, Lorenzo Valla, Giovanni Boccaccio či Erasmus Rotterdamský. Renesanční humanismus zastával jistou představu o člověku, člověku dle humanistů patří významné postavení ve světě, má mu náležet pozornost a hodnota lidství je posazována vysoko, tímto tématem se zabývali například Ficino či Mirandola, kteří vytvořili svébytná pojednání o důstojnosti člověka.¹⁵ Pro tradici magie mělo podstatný vliv působení florentské, platónské akademie, která, jak je známo, byla založena Ficinem, myslitelé se v ní zabývali rozvíjením přírodní filozofie, neoplatonismu, Platóna apod.¹⁶

V důsledku objevení Nového světa měla část renesanční společnosti například misionáři, šlechtici či intelektuálové tendence více cestovat, poznávat svět a odhalovat tajemství přírody, která jim mohou přinést užitek.¹⁷ Charakteristickým rysem pro období renesance byl tak narůstající zájem o empirické zkoumání přírody, díky

¹¹ HANKINS, James. *Renesanční filosofie*. s. 19.

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž, s. 19,20.

¹⁵ CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. s. 103.

¹⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Magie v historii, teorii a praxi*. 81 s.

¹⁷ ČERNÁ, Jana. *Dál a dál za Herkulovy sloupy: přírodní tajemství Nového světa a španělská renesanční filosofie a věda*. s. 140.

tomu byl kladen důraz na pozorování s postupným přechodem k testování teorií¹⁸ jako metody, která byla značně využívána v období novověku (Bacon).

Garin charakterizuje renesančního filozofa jako badatele a kritika, který usiluje o nalezení skrytých pravd a tajemství.¹⁹

V renesanční epoše se vědění o přírodě členilo na *philosophia naturalis*, do které patřila *magia naturalis* ale také medicína a *historia naturalis* a *scientiae mediae/mixtae* čili matematické obory, které používaly empirické údaje a zahrnovaly optiku a astronomii.²⁰

Převládala představa, že svět je stvořený pro člověka, svět byl vytvořen, aby byl člověkem vnímán a pozorován, příroda se nám otevírá, je pro nás přichystána a my máme její otevřenosti vůči nám využít.²¹ Tyto představy týkající se vztahu člověka ke

světu se objevují také v novověku, tímto tématem se zabývá například Francis Bacon. O postavení člověka v kosmu Bacon pojednává ve své interpretaci mýtu o Prométheovi, který člověka staví do středu celého světa s tím, že všechny ostatní věci mají člověku sloužit ku prospěchu a přinášet mu užitek.²² Člověk má toužit po vědění, to mu zajistí moc nad přírodou, což je znovunalezená schopnost, kterou Adam disponoval v ráji.²³

Z poznání přírody a jejího následného ovládnutí pro člověka vyplývá potencionálně šťastný život.²⁴ Touha po ovládnutí přírody představovala v období renesance nutný předpoklad pro to, aby na počátku novověku mohly vzniknout základy novověké vědy a techniky.²⁵ Filozofové se zajímali o magii hlavně z důvodu, že představovala nástroj,

jakým mohou do přírody proniknout a ovládnout ji, například Ficino tak ztotožňuje cíle filozofa s cíli mága.²⁶ Ficinův magický spis *Tři knihy o životě* (*De triplici vita*, 1489) přináší magické vědění starého Řecka a dle Ficina dokonce vědění perská a egyptská, znalosti z těchto dob jsou však použity na otázky Ficinovy doby a spis je jakýmsi návodem, jak získat magické zdokonalení prostřednictvím obvyklých darů přírody, magie tak v pojetí Ficina představuje prostředek, jak dosáhnout moci.²⁷

¹⁸ DEBUS, Allan. *Man and Nature in the Renaissance*. s. 7, 8.

¹⁹ GARIN, Eugenio, ed. *Renesanční člověk a jeho svět*. s. 134.

²⁰ ŠPELDA, Daniel. *Pravda - dcera času: o původu ideje pokroku poznání*. s. 34.

²¹ Tamtéž, s. 46.

²² BACON, F. *De sapientia veterum*, in *The Works of Francis Bacon*, ed. J. Spedding, R. E. Ellis, D. D. Heath. Volume 13. s. 147.

²³ ŠPELDA, Daniel. *Pravda - dcera času: o původu ideje pokroku poznání*. s. 86

²⁴ ČERNÁ, Jana. *Dál a dál za Herkulovy sloupy: přírodní tajemství Nového světa a španělská renesanční filosofie a věda*. s. 113.

²⁵ HANKINS, James. *Renesanční filosofie*. s. 20.

²⁶ Tamtéž, 21 s.

²⁷ COPENHAVER, Brian. Jak a proč provozovat magii: filozofické recepty. In: Hankins. [ed.]. *Renesanční filosofie*, s. 186.

Přírodní magie (dále pod termínem *magia naturalis*) vzbuzovala u renesančních myslitelů a učenců zájem, jejím prostřednictvím mohli navázat kontakt s přírodou, využívat skrytých sil a ovlivňovat přírodní procesy.²⁸ *Magia naturalis* představovala v období renesance možnost, jak se podílet na dění kolem sebe a spolu s alchymii patřila mezi přední renesanční vědy.²⁹ Člověk, který rozumí magickému umění, se dokáže díky svým schopnostem spojit s přírodním děním a ovlivňovat ho, není již jako tomu bývalo ve středověku zbožným nestranným divákem božích zázraků a pouze božím služebníkem, ale stal se z něj aktér snažící se přitáhnout síly nebeské i přírodní.³⁰ Magii můžeme rozlišit na „dobrou“ a „zlou“. Například Ficino tvrdí, že „zlá“ magie je magie démonická, která spočívá v uctívání démonů, kdežto *magia naturalis* čili „dobrá“ magie nám je ku prospěchu, je užitečná a nezbytná, například tvrdí, že nám pomáhá ke zdraví těla, odmítá tak démonickou magii a radí využívat pouze *magia naturalis*, se kterou sám pracuje.³¹ Agrippa pokládá za „dobrou“ magii svoji vlastní podobu magie,³² totéž o své magii míní i Bruno, svou magii taktéž považuje za „dobrou“.³³ Na začátku svého díla *Okulní filosofie* Agrippa rozlišuje mezi čistou, bílou magií dávných mágů (magie Herma, Zarathuštry) a zavrženíhodnou, černou magií mladších nekromantů.³⁴ Giordano Bruno charakterizuje osobu mága jako mudrce, kterým byli trismegistové u Egyptanů, druidové u Galů, gymnosofisté u Indů, kabalisté u Židů, mágové u Peršanů, sofisté u Řeků či mudrci u Latinů.³⁵ Podle Bruna mág v rámci *magia naturalis* činí zázračné věci ryze prostřednictvím aktivních a pasivních principů.³⁶ Agrippa upozorňuje, že správný mág musí disponovat znalostmi přírodní filosofie, matematiky a všech věd jim příbuzné jako aritmetiky, hudby, geometrie, optiky atd.³⁷ Mág je jednoznačně bytostí, která převyšuje všechny jak svým uměním, tak duchovním vzděláním a dokáže účinně ovládat svět.³⁸ Mágův charakter se v renesanční době zakládá na tom, že se z něj stává božský člověk.³⁹ Podle Agrippy mág, který rozumí síle hvězd, může využívat síly, které jsou skryté v přírodě, a díky nim vyvolávat efekty

²⁸ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. s. 90.

²⁹ FLOSS, Pavel. *Proměny vědění*. s. 241.

³⁰ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 153.

³¹ Tamtéž, 87 s. Srov. COPENHAVER, Brian. Jak a proč provozovat magii: filozofické recepty. In: Hankins. [ed.]. *Renesanční filosofie*, s. 206.

³² CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. s. 110.

³³ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 260.

³⁴ ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. s. 245.

³⁵ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 7.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ AGRIPPA VON NETTESHEIM, Heinrich Cornelius. *Kabala*. s. 44.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 119.

magie.⁴⁰ Úkolem mága je dle Agrippy vystoupat přes tři světy (svět živlů, nebeský a duchovní) až ke Stvořiteli, od kterého získá božskou tvůrčí moc.⁴¹

Renesanční magie byla chápána zcela jinak, než tomu bývalo s magií ve středověku. Byla magií reformovanou, která se lišila od primitivní, zlé čili černé magie, často také napomáhala renesančním lékařům a filozofům.⁴² Nelze však říci, že se v renesanční době neobjevovala také „černá“ podoba magie, například Brunova démonická magie do ní zcela jistě patří. Magie měla několik pilířů, ze kterých čerpala a na kterých stála, byly jimi novoplatonismus, hermetické spisy a kabala.⁴³ Dle Zambelliové byla sice magie přítomna i ve středověku, ale na konci patnáctého století zažila nový silný vzestup vzhledem ke kombinaci dvou prvků: za prvé silným vlivem náboženského strachu a čarodějnických praktik a za druhé oživením a rozsáhlým oběhem hermetických a neoplatónských textů, přeložených Ficinem.⁴⁴ Renesanční filozofové chtěli využívat moci magie, jelikož jim pomáhala v jejich snaze ovládnout přírodu, tato snaha je příznačná pro celé období renesance, filozofie má být učitelkou esoterické moudrosti a také původcem tajemství o přírodě.⁴⁵

Důležitou funkci v renesanční přírodní filozofii hrála teorie sympatie, vztah, který představuje provázanost celého univerza, vzájemné působení věcí na sebe a celkově tíhnutí věcí k sobě.⁴⁶ Renesanční přírodní filozofové měli představu, že mezi všemi věcmi světa funguje jakási síť vzájemných vztahů vyznačujících se podobností, sympatií či antipatií.⁴⁷ Pojem sympatie se v 16. století a v první polovině 17. století objevoval mezi základními pojmy filozofických, magických, alchymistických, astrologických a lékařských koncepcí, sám Agrippa popisuje vliv sympatie a antipatie v jeho pojetí složitého novoplatónského emanačního systému.⁴⁸ Cílem magie je využívat sympatetické propojení, vyvolávat skryté astrální síly a díky tomu aktivně ovlivnit přírodní děje.⁴⁹ Moc sympatie představovala v renesanci jednu z možností, jak zasahovat do přírodního dění. Například Foucault se k sympatii vyjadřuje ve své

⁴⁰ SCHMITT, Charles and SKINNER, Quentin. *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*. s. 265.

⁴¹ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 146.

⁴² Tamtéž, s. 29.

⁴³ CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. s. 103.

⁴⁴ ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. s. 233, 234.

⁴⁵ HANKINS, James. *Renesanční filosofie*. s. 20,21.

⁴⁶ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. s. 8.

⁴⁷ ŠPELDA, Daniel. *Pravda - dcera času: o původu ideje pokroku poznání*. s. 47.

⁴⁸ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. s. 27,28.

⁴⁹ Tamtéž, s. 90.

publikaci *Slová a věci (Les mots et les choses, 1966)*, kde ji spolu se třemi dalšími příbuznostmi (shoda (*convenientia*), soupeřivost (*aemulatio*), analogie (*analógia*)) charakterizuje a vysvětluje její moc. Sympatii připodobňuje k blesku, jenž zasáhne člověka z planety, kterou je řízený na dálku, spojení pak může vyvolat jen letný dotyk.⁵⁰ Sympatie dle Foucaulta působí v hloubkách světa a dokáže proběhnout nejrozsáhlejšími prostory, také vyvolává pohyby věcí ve světě a přibližuje i ty nejbližší z nich.⁵¹ Foucault připisuje sympatii silnou moc, její síla dokáže ztotožnit jednu věc s druhou, mísit je, ale také je odcizovat od toho čím byly, má tedy schopnost přeměňovat.⁵²

Mág věděl, jak funguje řetězec propojených vlivů táhnoucí se z nebes na zem a díky tomu si mohl sám tvořit vlastní vzestupný řetězec použitím okultních sil sympatií v pozemských věcech, nebeských magických obrazců, zaklínání, jmen apod.⁵³ Magické praktiky, o které se tedy mág pokoušel, se uskutečňovaly pomocí slov nebo jiných znaků, například použitím určitého druhu jazyka dokážeme poroučet hvězdám.⁵⁴ Jeden ze způsobů jak přitáhnout příznivé planetární vlivy je pomocí talismanů, magie talismanů funguje díky tomu, „že vztah mezi skrytým působením věcí a nebeskými jsoucnými, která jim takové účinky propůjčují, je vyjádřen signaturami, to znamená formálními aspekty věcí, které určitou podobností odpovídají formálním aspektům hvězd.“⁵⁵ Podle teorie signatur (*signatura rerum*) nám každá věc svou vnější stránkou odhaluje své vnitřní schopnosti, pokud chceme poznat nějakou vlastnost či schopnost věci, musíme proniknout za bezprostřední smyslový vjem až k poznání znaku, tyto znaky dal všem věcem Bůh, abychom je mohli použít ke svému užitku.⁵⁶ Těmito skrytými vlastnostmi věcí se zabýval rovněž Agrippa a to ve svém díle *Okultní filosofie*, kde tuto úlohu vtisknutí znaku (charakteru) do věcí uděluje hvězdným paprskům (více viz strana 13).

Renesanční mágové se snažili navrátit k starým dobám magie, avšak díla, kterými se nechali inspirovat a ovlivnit, mylně zasazovali do dávných časů, přičemž nevědomě čerpali ze spisů z období 2.- 3. století, ze světa, který se usilovně snažil o poznání

⁵⁰ FOUCAULT, Michel. *Slová a věci: archeológia humanitných vied*. s. 39.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž, s. 40.

⁵³ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 55.

⁵⁴ ECO, Umberto. *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. s. 110.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ ŠPELDA, Daniel. *Pravda - dcera času: o původu ideje pokroku poznání*. s. 47.

skutečnosti a hledal odpovědi na otázky, na které vzdělání nebylo schopno odpovědět, a tudíž bylo nezbytné se vydat jiným směrem, směrem intuice, magie a mystiky.⁵⁷ Renesanční mágové se tedy nevraceli k staré moudrosti Egypťanů, ale k pohanskému podloží raného křesťanství.⁵⁸ Renesanční lidé, stejně tak jako lidé z období 2.- 3. století, měli jednoduchou představu, že to, co je staré, je přínosné a podaří se jim díky tomu odhalit největší vědění a také byli přesvědčeni, že lidé dávnověku měli k bohům velmi blízko.⁵⁹ Mimo jiné byla velice vyzdvižovaná doba Egypťanů, chápána jako původní domov veškerého poznání, do Egypta se putovalo, aby se dosáhlo vidění božských mystérií.⁶⁰ Sám Giordano Bruno věřil, že magické egyptské náboženství je nejstarobylejší a také to jediné pravé náboženství, které však bylo zkaženo židovstvím a křesťanstvím.⁶¹

Zdroje mystiky, egyptského vědění, magie i filosofie našel renesanční mág v pasážích hermetických spisů.⁶² Hermés Trismegistos představoval pro renesanční myslitele skutečnou historickou postavu, jež žila kdysi v dávných časech, a která sama všechny tyto spisy napsala.⁶³ Pod jeho jménem vznikla literatura, která se zabývá astrologií, okultními vědami, tajemnou mocí bylin a kamenů, sympatetickou magií založenou na znalosti takovýchto sil a výrobou talismanů, které měly přitahovat hvězdné síly, tyto spisy však nebyly napsány v dávných časech tímto egyptským knězem, jak se mylně domnívalo, ale nejruznějšími neznámými autory, patrně Řeky z prvního století našeho letopočtu.⁶⁴

Hermetická tradice vytvořila představu magicko-astrologického pojetí univerza, kde nebeská tělesa svou mocí a silami ovlivňují pozemská jsoucna a díky poznání planetárních zákonů je možné toto působení předvídat a dokonce ho řídit.⁶⁵

V druhé polovině 16.století bylo velice populární komentovat a překládat magii inspirovanou hermetismem a novoplatonskými texty, zabývali se tím takový myslitelé, kteří se věnovali *magia naturalis* jako byl Marsilino Ficino a později také Pico della Mirandola, Cornelius Agrippa či Paracelsus.⁶⁶ Ficino přispěl světu magie jeho

⁵⁷ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 15-17.

⁵⁸ Tamtéž, s. 15,16.

⁵⁹ Tamtéž, s. 18.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž, s. 24.

⁶² Tamtéž, s. 19.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž, s. 16.

⁶⁵ ECO, Umberto. *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. s. 109.

⁶⁶ ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. s. 193.

překladem Corpus Hermeticum a svými překlady a komentáři hermetických spisů poskytl značný impuls ke studiu hermetismu.⁶⁷

2.2 Heinrich Cornelius Agrippa z Nettesheimu

Agrippa z Nettesheimu, jehož skutečné jméno bylo Heinrich Cornelius, se narodil v Kolíně nad Rýnem dne 14. září 1486.⁶⁸ V roce 1499 začal studovat na místní univerzitě a opustil ji roku 1502 jako magistr.⁶⁹ Vystudoval řečtinu a hebrejštinu a také se věnoval okultnímu učení, Agrippu velmi ovlivnil německý humanista, který se zabýval kabalou, Johann Reuchlin (1455- 1522) a také okultistický opat Johannes Trithemius (1462-1516), jeho znalosti v humanistických studiích a dokonalé ovládnutí okultního umění se však zvýšily během let (1512–1518) strávených v Itálii.⁷⁰ Agrippovy přednášky o kabale a také o hermetismu mu zapříčinily problémy s církevními institucemi.⁷¹ Stejně tak jako Bruno, tak i Agrippa neustále putoval Evropou. Agrippa zakládal tajné společnosti a byla mu udělena přezdívka černého kouzelníka.⁷² Na jeho spisy včetně *Okultní filosofie* měli vliv italští novoplatonici jako Marsilio Ficino a Pico della Mirandola.⁷³ Agrippa byl slavný hlavně pro své znalosti a aktivní praxi v okultním umění, astrologii a alchymii ale také pro své skeptické knihy o nejistotě lidského poznání, *De incertitudine et vanitate* (1530).⁷⁴ Díky jeho magickému učení a praktikám byl Agrippa předmětem legend a zvěstí o jeho spojení s ďáblem.⁷⁵

2.2.1 Okultní filosofie

V roce 1533 Agrippa publikoval v Kolíně dílo nazvané *Okultní filosofie*.⁷⁶ Tento spis dle Yatesové poskytuje ucelený, srozumitelný a užitečný přehled renesanční magie.⁷⁷ Agrippova *Okultní filosofie* představuje také podle Nejeschleby souhrn renesančního

⁶⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Magie v historii, teorii a praxi*. s. 82.

⁶⁸ MÜLLER-JAHNCKE, WOLF-DIETER. "AGRIPPA VON NETTESHEIM (1486–1535): Philosophical Magic, Empiricism, and Skepticism." *Philosophers of the Renaissance*. s. 124–132.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ NAUERT, Charles Garfield. *Historical dictionary of the Renaissance*. s. 5.

⁷¹ CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. s. 111.

⁷² Tamtéž.

⁷³ NAUERT, Charles Garfield. *Historical dictionary of the Renaissance*. s. 5.

⁷⁴ Tamtéž, s. 6.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ SCHMITT, Charles and SKINNER, Quentin. *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*. s. 264

⁷⁷ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 141.

okultismu z počátku 16. století.⁷⁸ Celé dílo se dělí na tři části, kniha první pojednává o *magia naturalis*, kniha druhá o nebeské magii a kniha třetí o náboženské. Dobrá srozumitelnost tohoto díla z něj činí užitečný spis pro všechny, kteří se o magii zajímají a jsou i úplnými laiky.⁷⁹

2.2.1.1 Trojí svět

Agrippa rozděluje vesmír na tři světy, svět živlů, nebeský svět a svět duchovní.⁸⁰ Svět, který stojí níže, vždy přijímá vlivy světa nad ním a díky tomu může moc Stvořitele sestupovat přes anděly ke hvězdám a živlům a všem věcem z nich složeným.⁸¹ V jeho okultním systému se objevuje výrazný vliv novoplatonismu, hierarchicky rozvrstveného univerza a fungování principu emanace. Mágové soudili, že identickou cestu lze uskutečnit i směrem nahoru a přitáhnout k sobě síly z vyššího světa manipulací s věcmi z nižšího.⁸² Pozemské a nebeské úrovně hierarchie jsou světem přírodní povahy, ale duchovní úroveň má nadpřirozenou podstatu, obývají ji andělé, démoni a vyšší inteligence.⁸³ Jádrem *Okultní filosofie* je tak samozřejmě magie, ale magie, která přesahuje *magia naturalis*.⁸⁴ Agrippa se nezdřáhá psát o andělech či démonech, v jeho spise jsou také kapitoly o zaklínadlech.⁸⁵

2.2.1.2 Moc živlů

Agrippa popisuje čtyři prvky všech hmotných věcí, oheň, zemi, vodu a vzduch, z těchto prvků jsou složeny všechny věci, jež vznikají díky přeměně a spojení těchto prvků.⁸⁶ Ani jeden ze zmíněných prvků nenacházíme čistý, ale jsou smíšeninami.⁸⁷ Agrippa upozorňuje, že bez jejich podrobné znalosti nemůžeme docílit žádného úspěchu v magii, charakterizuje prvky první třídy, které jsou čisté a nelze je skládat, měnit či mísit, jsou neporušitelné a veškeré přírodní síly se jimi šíří, prvky druhé třídy jsou složeninami, jsou rozmanité, nečisté a dají se převést na svoji původní čistotu a jednoduchost, pokud to dokážeme, pak dodávají sílu všem přírodním a okultním operacím, jsou tudíž základem celé *magia naturalis*, prvky třetí třídy nemůžeme ani za prvky považovat,

⁷⁸ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. s. 63,64.

⁷⁹ ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. s. 202.

⁸⁰ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 142.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

⁸³ COPENHAVER, Brian. *The Book of Magic: From Antiquity to the Enlightenment*. s. 402.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ WALKER, D. P. *Spiritual and Demonic Magic: From Ficino to Campanella*. s. 91.

⁸⁶ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filozofie, (díl první a druhý)*. s. 22.

⁸⁷ Tamtéž.

jsou to rozloženiny, sloučeniny a navzájem se zaměňují.⁸⁸ Jsou však nepostradatelným středem a díky tomu se nazývají středem přírody a duší střední přírody a jen málo lidí je schopno porozumět jejich hlubokému tajemství.⁸⁹ Dále se Agrippa věnuje vlastnostem jednotlivých živlů. Oheň rozlišuje na nebeský, jenž má svým teplem moc zúrodnovat a svým světlem dávat všemu život a na pekelný, který svým žářem vše ničí a naplňuje neplodností, nebeský oheň zahání démony temnot a tutéž stejnou moc má i náš oheň, pokud zobrazuje onen nebeský a je jeho nositelem, od onoho nebeského, dobrého ohně pochází vše dobré a je schopen ovlivňovat i náš oheň.⁹⁰ Země je základem všech prvků, přijímá všechny nebeské paprsky a vlivy, zahrnuje v sobě zárodky a živoucí síly všech věcí, a proto se dělí na živočišnou, rostlinnou a nerostnou, také do sebe přijímá veškeré plodivé síly a plodí vše sama ze sebe, je taktéž první rodičkou a matkou všeho.⁹¹ Voda je živel, bez kterého nemůže žít žádný živočich, představuje totiž zárodečnou sílu všech věcí.⁹² Poslední živel, vzduch je přítomen ve všech bytostech jako oživující duch, který uděluje všemu život a má schopnost vše spojit, vším pohybovat a vše naplňovat.⁹³ Živly se nenacházejí jen v našem světě, ale nalézají se také v nebi, hvězdách, démonech, andělech a Prapůvodci všech věcí, rozdíl spočívá v tom, že v našem světě mají živly hrubý tvar a hmotnou povahu, avšak v nebeském světě jsou živly tvořeny podle jejich přirozenosti a sil.⁹⁴

2.2.1.3 Okultní síly

Slovo okultní znamená něco, co je skryté, znamená nějakou skrytou vlastnost či sílu, schopností manipulovat s okultními silami prostřednictvím *magia naturalis* se vyznačovala osoba mága.⁹⁵ Dříve než renesanční magie podnítila zájem o okultní vědy, byly přírodní síly chápány jako něco, čemu se nikdy nedá porozumět.⁹⁶ Agrippa se okultním silám ve své *Okultní filosofii* intenzivně věnuje.

Kromě sil, které se pojí s živly, existují také skryté, okultní síly, které nemůžeme poznat rozumově, nýbrž pouze empiricky.⁹⁷ Skryté síly mají původ v nebeském světě a díky

⁸⁸ Tamtéž, s. 24,25.

⁸⁹ Tamtéž, s. 25.

⁹⁰ Tamtéž, s. 27.

⁹¹ Tamtéž, s. 28.

⁹² Tamtéž, s. 29.

⁹³ Tamtéž, s. 32.

⁹⁴ Tamtéž, s. 40.

⁹⁵ BALL, Philip. *Ďáblův doktor: Paracelsus a svět renesanční magie a vědy*. s. 20.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. s. 64.

světové duši proudí do pozemských jsoucen.⁹⁸ Světová duše je jakýmsi prostředníkem a představuje pátou podstatu, jelikož není složena ze čtyř živlů, ale stojí mimo ně a nad nimi.⁹⁹ Agrippa světovou duši považuje za nepostradatelnou, jelikož nebeské duše mohou být díky ní přítomné v hmotných věcech pozemského světa a propůjčovat jim své dary.¹⁰⁰ Mezi věcmi funguje vzájemná sympatie a antipatie právě díky působení světové duše.¹⁰¹ Každá věc se obrací veškerou svou přirozeností vždy k věci podobné a přitahuje ji.¹⁰² Agrippa předkládá seznam těchto podobností, tajemných sympatetických vztahů a sympatetických řad, které je podle něj možné využívat.¹⁰³

Když Agrippa popisuje magii jako propojení nižšího s vyšším, podotýká, že astrologie je významnou složkou magie, je od ní neoddělitelná, a proto každý, kdo se o něco v magii snaží a nevyužívá k tomu astrologie, nebude schopen ničeho dosáhnout.¹⁰⁴

Pohyby planet ke vztahu k stálícím byly pozorovány už od starověku a podle teorie astrálních vlivů daly tato pozorování základ astrologii a *magia naturalis*.¹⁰⁵ Mezi všemi věcmi působí vzájemné přátelství a nepřátelství, stejně tak jako u živlů tak i u planet na nebi, například Saturnu jsou přátelské Merkur, Jupiter, Slunce a Luna.¹⁰⁶ Podle Agrippy jsou sobě nejvíce přátelské Mars se Sluncem, Venuše s Lunou a Jupiter s Venuší, a to díky jejich shodě v povaze, složení, podstatě a moci.¹⁰⁷

Agrippa se dále věnuje vlivům, které mají nebeská tělesa na pozemská jsouca, například tvrdí, že lidské tělo podléhá vlivu planet a souhvězdí, dle arabské tradice například slunce ovládá mozek.¹⁰⁸ Výrazný vliv představují hvězdy, jež svými paprsky vtiskují své charaktery do pozemského světa, charakter každé hvězdy je vtisknutý do předmětu, který jí náleží, každá věc má pak tedy svůj vlastní charakter, který jí poskytuje hvězda, která na ni nejvíce působí.¹⁰⁹

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filozofie, (díl první a druhý)*. s. 55.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 55.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 61.

¹⁰² Tamtéž, s. 57.

¹⁰³ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filozofie*. s. 65.

¹⁰⁴ SCHMITT, Charles and SKINNER, Quentin. *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*. s. 265.

¹⁰⁵ ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. s. 233.

¹⁰⁶ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filozofie, (díl první a druhý)*. s. 61.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 62.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 74.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 94.

2.2.1.4 Nebeská magie

Agrippa považuje matematiku za nutný předpoklad pro vykonávání magie, označuje ji za nejdůležitější vědu, jelikož vše, čeho lze dosáhnout pomocí přírodních sil, závisí na číslu, váze a míře.¹¹⁰ Pokud člověk bude znát matematické zákonitosti a ovládat vědy, které z matematiky vycházejí (aritmetika, hudba, geometrie apod.), bude schopen vytvářet sochy, sloupy, pyramidy jako produkty matematické magie.¹¹¹ Podotýká, že kdokoliv, kdo by oddělil matematiku od magie, by nebyl schopný získat žádoucí účinek, který očekával.¹¹² Podle Agrippy každé číslo vládne zvláštní silou a mocí, a proto se věnuje každému číslu zvlášť. Pro celou renesanční magii je charakteristické využívání čísel, sloužily totiž jako klíče k magickým operacím.¹¹³ Agrippa tvrdí, že například číslo jedna patří nejvyššímu Bohu a představuje počátek a konec všech věcí, lidstvo povstalo z jednoho Adama a bylo vykoupeno jedním Kristem.¹¹⁴ Číslo dva je prvním číslem mnohosti a vyjadřuje spravedlnost a rovnováhu, je též chápáno jako číslo vědy, paměti, člověka a také jako číslo křesťanské.¹¹⁵ Po rozboru funkcí čísel v nebeské magii, Agrippa předkládá rozbor role figur, vysvětluje principy zhotovení talismanů s nebeskými figurami a uvádí nespočet talismanových figur, užívaných v nebeské magii, neostýchá se však také předložit obrazy dekanových démonů.¹¹⁶ Agrippa popisuje například obraz Merkura jako vousatého jinocha držícího v levici hůl obtočenou hadem, v pravici šíp s okřídlenýma nohama, tento obraz měl chránit před horečkami, měl získávat vědomosti, výmluvnost, výdělek a obratnost v obchodě.¹¹⁷ Kromě obrazu Merkura Agrippa popisuje i další například obrazy Saturna, Jupitera, Slunce, Venuše či Luny.

2.2.1.5 Obřadní magie

Třetí kniha *Okultní filosofie* se zabývá tou částí magie, která nás učí znalostem zákonů náboženství, s velkým množstvím citací z Hermetických spisů a textů Orfea zdůrazňuje roli náboženství v rámci *magia naturalis*.¹¹⁸ Když v této kapitole Agrippa uvádí nejrůznější svátosti, obřady, rituály apod., klade křesťanské příklady na stejnou úroveň

¹¹⁰ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 144.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filozofie, (díl první a druhý)*. s. 217.

¹¹³ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 156.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 145.

¹¹⁵ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filozofie, (díl první a druhý)*. s. 227.

¹¹⁶ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 145.

¹¹⁷ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filozofie, (díl první a druhý)*. s. 353.

¹¹⁸ ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. s. 159.

s pohanskými a magickými.¹¹⁹ Podle Agrippy je nezbytné k provádění zázračných skutků disponovat intelektem a k povznesení člověka do stavu náboženského mága je potřeba žít asketickým a zbožným životem.¹²⁰ Agrippa upozorňuje, že pro konání magie je nutné poznání pravého Boha, síly všech věcí závisí na Bohu jakožto na nejvyšším Stvořiteli světa a také na ostatních nebeských bytostech, kterým byla moc tvořit a působit propůjčena, a proto mág musí rozumět Bohu samému a i nebeským bytostem jakožto božstvům nižším a každého z nich vhodným způsobem ctít.¹²¹ Agrippa varuje před náboženstvím starých mágů, Chaldejců Egyptanů, Asyřanů a Peršanů, kteří podle něj vyznávali náboženství zvrácené, ale přesto podotýká, že obsahují i něco dobrého, to však dokážou nalézt jen ti, kteří umí rozeznat pravdu od lži.¹²² Podle Agrippy můžeme náboženskou magii dělit na dva druhy, jedna je dobrá a směřuje nás do nejhlubšího náboženského nazírání a pomocí ní dokážeme ovládnout nejvyšší síly, druhá je zlá a pověrečná, představuje špatnou podobu té dobré.¹²³ Existují tři vůdkyně náboženství, které nás provází, láska, naděje a víra, díky nim poznáváme v přírodě to, co je nadpřirozené, máme znalost všech věcí světa, disponujeme schopností ovládat přírodu, velet živlům, zahánět mlhy, léčit nemocné apod.¹²⁴ Díky náboženství dokáže člověk tyto věci uskutečnit bez použití přírodních či nebeských sil, ale bez dlouhého trvání, neboť se oslabí a nemá šanci dlouho žít.¹²⁵ Agrippa dále uvádí, že přestože je Bůh dokonale jediný, má nejrůznější jména, která vyjadřují určité vlastnosti, jež z něj vycházejí, překládá tedy seznam deseti hebrejských Božích jmen spolu s jejich významy.¹²⁶ Následuje rozdělení inteligencí a démonů do třech řádů, prvními jsou nadnebeské inteligence spojené pouze s božstvím, přijímají od Boha světlo a předávají je nižším řádům, za druhé nebeské inteligence neboli démoni, kteří ctí Boha a stojí v čele jedné ze světových sfér, nebi a hvězdě, jedni se nazývají saturnští, jelikož ovládají nebe Saturnovo i Saturna samotného a jiní zase jupiterští, neboť řídí nebe Jupiterovo a samotného Jupitera, každá hvězda a díl nebe má své vlastní síly a svou řídicí inteligenci, která jim propůjčuje svoji sílu, třetími jsou inteligence nižšího světa, démoni ohně, vzduchu, země a vody.¹²⁷ Existují také tři stupně andělů, Serafini,

¹¹⁹ WALKER, D. P. *Spiritual and Demonic Magic: From Ficino to Campanella*. s. 95.

¹²⁰ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 148.

¹²¹ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filozofie, (díl třetí až pátý)*. s. 25.

¹²² YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 148,149.

¹²³ Tamtéž, s. 152.

¹²⁴ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filozofie, (díl třetí až pátý)*. s. 21-24.

¹²⁵ Tamtéž, s. 24.

¹²⁶ Tamtéž, s. 34.

¹²⁷ Tamtéž, s. 61,62,63.

Cherubíni a Trůny ve světě nadnebeském, Panstva, Síly a Mocnosti ve světě nebeském a Knížectva, Archandělé a Andělé na světě pozemském.¹²⁸

Hlavními motivy *Okulní filosofie* jsou magie a kabala, které jsou dle Yatesové předkládány ryze technicky s důrazem na docílení praktických výsledků.¹²⁹ Agrippa ve svém díle rozšiřuje Ficinovu magii v magii démonickou a Pikovu kabalou rozvíjí v mocnou náboženskou magii, která následuje po magii nebeské a magii žvlů.¹³⁰ Hlavní rys, který Agrippa převzal od Ficina, je novoplatonské schéma univerza, které je založeno na vzájemném ovlivnění a propojení vyššího s nižším, díky čemuž je zajištěna závislost pozemského dění na nebeských vlivech. Jak Agrippa, tak Ficino představují charakter mága, který se pokouší o ovládnutí sympateticky uchopené přírody prostřednictvím skrytých znaků a znamení.¹³¹ *Okulní filosofie* je orientována na numerologii, věštění, *magia naturalis* a téma andělů a démonů, které Agrippa ovládá pomocí obřadní magie.¹³² V závěru svého díla Agrippa podotýká, že nebylo řečeno zdaleka vše, dílo je totiž napsáno tak, aby ukázalo těm, kteří jsou toho hodni, co mají zkoumat dále a těm nehodným neukázala mnoho, přičemž zbožný čtenář nechá magickou nauku proniknout až k srdci a díky ní pochopí, „že vládne mocí, již dříve získali Hermés, Zarathuštra, Apolonius a jiní divotvůrci.“¹³³

Dílo *Okulní filosofie*, které do konce svého života Agrippa stále rozšiřoval, dokazuje, jaký velký zájem u něj studium magie probudila.¹³⁴

2.2.2 Kabala

Kabala je židovská mystika charakterizována jako kontakt lidského ducha s duchem božským, který probíhá v nejvnitřnější hlubině duše a je naukou, kterou žák přijímá od učitele ústně.¹³⁵ Mystické zkoumání začalo, když lidé zatoužili poznat povahu stvořitele a způsob jeho tvoření, toto poznání se označuje jako teoretická kabala, naproti tomu kabala praktická už hodlá pomocí tohoto poznání konat zázraky.¹³⁶ Praktická kabala umožňuje mága dovést do přímého styku s anděly či duchovním světem.¹³⁷ Bůh zde představuje původce všeho bytí, který však nesmí být přivedený do styku

¹²⁸ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 149.

¹²⁹ Tamtéž, s. 150, 151.

¹³⁰ Tamtéž, s. 150.

¹³¹ ŠPELDA, Daniel. *Pravda - dcera času: o původu ideje pokroku poznání*. s. 53.

¹³² CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. s. 110.

¹³³ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 150.

¹³⁴ GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. s. 60.

¹³⁵ ARJE, Samuel. Předmluva. In: *Kabala*. s. 21.

¹³⁶ Tamtéž, s. 21,22.

¹³⁷ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 151.

s materiálním, konečným a pomíjejícím světem, Bůh emanoval Pravovůli, která stvořila svět a díky deseti sefir jej může řídit.¹³⁸ První ze sefir se nazývá Kether neboli koruna, znamená božskou jednoduchost a je přidělena Bohu Otci, druhá sefira Chochma je moudrost a znamená božskost idejí a je určena Synu a poslední je Bina neboli rozum a přiděluje se Duchu svatému, tato trojice sefir tvoří první a nejvyšší skupinu a na jejich povel se vše rozebíhá.¹³⁹ Toto hierarchicky uspořádané univerzum představuje symbolický žebřík k magickému výstupu.¹⁴⁰ Aby byla navozena představa stoupání, kabalisté při meditacích užívali božských jmen.¹⁴¹ Dle Agrippy Kabala pracuje s písmeny jako s čísly a jejich prostřednictvím chce dojít ke smyslu základních slov a hodnotám jmen, „skutečná kabala mění písmena v čísla a těmto přičítá vnitřní význam“.¹⁴²

Agrippa dále v Kabale uvádí, že se křesťanské náboženství zakládá na magickém základě, neboť tajemství vtělení, zázraky Krista a jeho učedníků i svátosti představují uzavření nejvznešenějších nebeských sil v pozemské formy a taktéž veškeré církevní ceremonie měly charakter určitého typu magie.¹⁴³ Magie dle něj zaznamenala velký úpadek v období středověku, kdy jím procházely také umění a věda, ale opět si dokázala obhájit své místo a patří k jakýmsi tajným vědám.¹⁴⁴

Agrippa se velice zajímal o kabalistickou tradici a znal se s několika okultisty, kteří se tímto učením také zabývali, byl jím například Agostino Ricci, který o kabale píše ve svém díle *De motu octavae sphaerae* (1513).¹⁴⁵

2.2.3 Zhodnocení významu Agrippy z Nettesheimu

Agrippa z Nettesheimu není dle Yatesové tím nejvýznamnějším renesančním mágem a ani jeho *Okultní filosofie* nepředstavuje opravdovou učebnici magie, neobsahuje totiž úplný technický popis magických procedur a ani ji nemůžeme pokládat za hluboké filozofické dílo.¹⁴⁶ Agrippa byl však schopný propojit své znalosti magického umění

¹³⁸ ARJE, Samuel. Předmluva. In: *Kabala*. s. 26.

¹³⁹ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filosofie, (díl třetí až pátý)*. s. 37.

¹⁴⁰ CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. s. 77.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Kabala*. s. 37.

¹⁴³ Tamtéž, s. 40,41.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 41.

¹⁴⁵ GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. s. 63.

¹⁴⁶ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 141.

a sepsat ucelené dílo o magii a okulní filozofii.¹⁴⁷ Jeho pojetí magie představuje spojení novoplatonismu s okultním světem, všechny věci univerza jsou propojené, každý svět je ovlivněný světem nad ním a jako hlavní spojující prvek funguje světová duše. Dle Nejeschleby je Agrippa znám zejména jako myslitel, jenž byl schopný systematizovat magické nauky.¹⁴⁸ Cavendish ve svých *Dějinách magie o Okulní filozofii* míní, že je jednou z nejdůležitějších knih o magii, a to díky jejímu obrovskému rozsahu, srozumitelnosti, básnickým kvalitám a také proto, že díky této knize mohla příští generace získat informace o magii Agrippových předchůdců.¹⁴⁹ Podle Flosse představuje *Okulní filosofie* jakousi „sumu“ magie a Agrippa je dle něj největším renesančním systematikem *magia naturalis*.¹⁵⁰ Agrippa dokázal sepsat souhrnné dílo obsahující mimo jiné návod, jak mág může čerpat své síly ze světa, který je trojí, hmotný, nebeský a duchovní.¹⁵¹ Jak již bylo řečeno, mág tak v pojetí Agrippy stoupá prostřednictvím těchto tří říší, aby přinesl vyšší sílu ze světa duchovního na pozemský svět.¹⁵² V *Okulní filozofii* se mísí několik prvků přes židovskou kabalou a hermetismus po Ficinovu a Pikovu magii a i když Agrippa čerpal inspiraci z těchto respektovaných myslitelů, nedostalo se mu takové uznávané pozice jako jim. Jeho díla jsou spíš považována za inspiraci známějším filozofům a myslitelům. Jedním z nejznámějších renesančních filozofů, který se nechal Agrippou ovlivnit a inspirovat, byl italský filozof a astronom zabývající se magií Giordano Bruno.

¹⁴⁷ GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. s. 60.

¹⁴⁸ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. s. 90.

¹⁴⁹ CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. s. 109.

¹⁵⁰ FLOSS, Pavel. *Proměny vědění*. s. 241.

¹⁵¹ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okulní filozofie, (díl první a druhý.)* s. 17.

¹⁵² COPENHAVER, Brian. *The Book of Magic: From Antiquity to the Enlightenment*. s. 402.

2.3 Giordano Bruno

Giordano Bruno byl originální autor v mnoha oborech, prosadil se svou tvorbou v oblasti filozofie, beletrie ale také magie.¹⁵³ Zajímal se o nejrůznější témata a jeho působení v nejrůznějších odvětvích nám poněkud ztěžuje postihnout jeho myšlení jako celek.¹⁵⁴ Narodil se v roce 1548 v Nole, v jižní Itálii a ve svých osmnácti letech se stal členem dominikánského řádu.¹⁵⁵ První pochyby o naukách katolické církve měl již v období, kdy se věnoval studiu teologie a antické filozofie, tyto pochybnosti byly roku 1576 v Římě odhaleny a Bruno musel čelit obvinění z hereze.¹⁵⁶ Nebylo jiného východiska než utéct a tím také začalo jeho nekonečné putování po několika zemích Evropy.¹⁵⁷ Místa, kam se musel Bruno uchýlit, byla například Ženeva, Paříž, Londýn, Praha, Benátky či Padova.¹⁵⁸ Bruno byl uvězněn roku 1592 a i když se pokusil svoje názory odvolat, tak byl v lednu 1593 převezen do Říma, kde propukl zdlouhavý soudní proces, který trval několik let a vyústil po Brunově odmítnutí zřici se svých názorů jeho upálením na Campo de Fiori roku 1600.¹⁵⁹ Důvody jeho obvinění nezahrnovaly jen jeho přijetí kopernikánského systému, ale další závažnou problematikou byly jeho filozofické a teologické názory, dokonce i jeho údajné rouhání a nerespektování církevní disciplíny.¹⁶⁰

Brunova tvorba stejně tak jako jeho myšlení a témata jeho děl vycházejí z nejrůznějších zdrojů, jimiž se nechal inspirovat. Jeho koncepce tří světů a tří typů magie (přírodní, nebeská, matematická) a taktéž koncepce sympatie a antipatie jsou čerpány z tradice, která je zahájena Ficinem, Picou a Agrippou, jehož byl Bruno neúnavný a svědomitý čtenář.¹⁶¹ Bruno se nezdráhal využívat zakázaných knih a spisů a čerpat z nich, index zakázaných knih pro něj byl jakousi bibliografickou příručkou.¹⁶² Ve svých spisech Bruno často používal témata spjatá s astrologií, magií či lullismem.¹⁶³ Další zdroje jeho myšlení představují aristotelské spisy, jež se spolu s aristotelsky zaměřenou filozofií staly terčem jeho kritiky.¹⁶⁴ K dílům Marsilia Ficina a vůbec k tradici novoplatonského

¹⁵³ ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. s. 192.

¹⁵⁴ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filozofie*. s. 144.

¹⁵⁵ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. s. 129.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. s. 192.

¹⁵⁹ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. s. 130.

¹⁶⁰ Tamtéž, 131.

¹⁶¹ ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. s. 193, 202.

¹⁶² Tamtéž, s. 210.

¹⁶³ Tamtéž, s. 233.

¹⁶⁴ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filozofie*. s. 146.

pojetí přivedl Bruna augustiniánský kněz Teofil de Vairano, jehož Bruno pokládal za svého nejvýznamnějšího učitele filozofie.¹⁶⁵

2.3.1 Bruno a jeho pojetí univerza

Bruno sice přijímá ideu kopernikánského kosmu, ale svoji koncepci dále rozšiřuje a přichází k závěru nekonečného vesmíru charakteristického svou homogenitou jak v prostoru, tak v čase.¹⁶⁶ Jeho univerzum nemá žádný střed, je dílem nekonečné Boží moci, která může stvořit pouze nekonečný a věčný vesmír, jenž je v harmonii s Boží mocí.¹⁶⁷ Veškeré hvězdy a planety, jež se v kosmu pohybují, jsou vybaveny svým vlastním vnitřním zdrojem pohybu, jímž je duše, tento základ všeho pohybu Bruno čerpá z novoplatonismu Marsilia Ficina.¹⁶⁸ Jestliže přistoupíme na to, že podstatou pohybu je rozumová duše, pak můžeme říci, že se nebeská tělesa pohybují v souladu se svou vlastní vůlí bez omezení geometrickými zákonitostmi.¹⁶⁹ Nejeschleba tyto poznatky chápe jako důkazy pro to, aby mohl tvrdit, že Bruno nemůže být chápán jako pokračovatel Koperníka, neboť Brunův vesmír na rozdíl od Koperníkova nedisponuje žádným středem a zadruhé Bruno odmítá vysvětlení pohybu zakládat na geometrických principech.¹⁷⁰

Brunův nekonečný a homogenní vesmír je charakteristický svou koncepcí nekonečného počtu světů a je celý vyplněný éterem, veškerá tělesa jsou tvořena čtyřmi prvky, kterými jsou oheň, vzduch, voda a země, podle toho jaký prvek v daném tělese převládá, se tělesa dělí na hvězdy, planety a komety.¹⁷¹ Vesmír je jakýmsi obrazem Boha, a coby projev nekonečné Boží jednoty je sám o sobě jednotný.¹⁷² Dle Kristellera přínos Bruna spočívá v jeho odmítnutí tradičních idejí, například rozdělení mezi nebeským a pozemským nebo odvržení představy hierarchicky uspořádané přírody, taktéž vyzdvihuje, že Brunova kosmologie v mnohém předjímá pojetí univerza vytvořeného moderní fyzikou a astronomií a uznává jeho roli předchůdce moderní vědy a filozofie.¹⁷³ Mnozí by však takové stanovisko rozhodně nezastávali a to legitimně,

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 147.

¹⁶⁶ GRANADA, Miguel. Obraz kosmu: nové představy, nové vize. In: Hankins. [ed.]. *Renesanční filozofie*. s. 367.

¹⁶⁷ Tamtéž

¹⁶⁸ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filozofie*. s. 163.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 164.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 165.

¹⁷¹ GRANADA, Miguel. Obraz kosmu: nové představy, nové vize. In: Hankins. [ed.]. *Renesanční filozofie*. s. 367,368.

¹⁷² Tamtéž, s. 369,370.

¹⁷³ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filozofů italské renesance*. s. 138.

Brunova koncepce nekonečného kosmu totiž nevznikla na základě vědeckého zkoumání, ale měla původ v několika ontologických, metafyzických a teologických myšlenkách, k představě nekonečného vesmíru došel Bruno na základě myšlenky nekonečné moci Boha, vesmír musí být nekonečný jakožto dílo nekonečné boží moci.¹⁷⁴

2.3.2 Bruno a magie

Giordano Bruno byl hermetickým mágem, který vyzdvihoval egyptské náboženství, jehož starodávnou moudrost má člověk opět využít. Označuje své „egypt’anství“ za náboženství, které je v podstatě dobré, ale křesťané toto dobré náboženství zakázali a místo egyptského přirozeného náboženství, které mělo novoplatónskou podstatu a dobré morální zákony, zavedli uctívání neživých věcí, nesmyslné obřady, neustálé války a nemorální chování.¹⁷⁵

Bruno požadoval nábožensko-etickou reformu pokazeného křesťanství a v době, kdy přijíždí do Benátek, chce oslovit papeže, předložit mu své názory a uskutečnit celokulturní reformu v duchu pradávnejší moudrosti.¹⁷⁶ Ve svém díle *Spaccio della bestia trionfante* (1584) přichází Bruno s nábožensko-morální reformou, která začíná na nebi přeorganizováním či očištěním nebeských obrazů, a díky tomu je reformován i život a dění na zemi, a to pomocí změny nebeských vlivů, které na ni působí.¹⁷⁷ Díky této reformě přichází opětovné nastolení egyptského náboženství, které znovu stoupá na nebesa a s ním i ctnostný charakter egyptské společnosti.¹⁷⁸ Yatesová se domnívá, že Brunovo dílo *Spaccio* můžeme zařadit do oblasti renesančního hermetismu 16. století, přestože šíří jednu z jeho nepodivnějších a nejodchýlnějších podob.¹⁷⁹ Bruno se naprosto distancuje od obvyklého křesťanského hermetismu, odvrhuje křesťanský výklad a za hlavní prvek prohlašuje magii jakožto samotnou podstatu hermetismu, z toho dle Yatesové vyplývá, že ho nemůžeme považovat za křesťanského hermetika.¹⁸⁰ Kromě *Spaccio della bestia trionfante* napsal Bruno řadu dalších spisů, mezi které patří například *Večeře na Popelčnickém středu, O příčině, principu a jednom, O nekonečnu, universu a světech* a taktéž dílo *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*, které

¹⁷⁴ ŠPELDA, Daniel. *Byl Bruno upálen kvůli svým kosmologickým představám?*, *Dějiny věd a techniky*. s. 69. Srov. NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. s. 149. Srov. YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 337.

¹⁷⁵ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 216,217.

¹⁷⁶ ŠPELDA, Daniel. *Byl Bruno upálen kvůli svým kosmologickým představám?*, *Dějiny věd a techniky*. s. 68.

¹⁷⁷ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 217.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 220.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 229.

¹⁸⁰ Tamtéž.

obsahuje tři traktáty: *O magii*, *O poutech* a *Kabala pegasovského koně s přídatkem o kyllénském oslu*. Důležitými spisy, které se zabývají magií, jsou především traktáty *O magii* a *O poutech*, jež jsou napsané patrně mezi roky 1590-1591 s tím, že spis *O magii* je výrazně inspirován Agrippovou *Okultní filosofií* a věnuje se velice podobným tématům.¹⁸¹

2.3.2.1 O magii

Bruno ve svém spise *O magii* představuje několik druhů magie společně s jejich vlivy. Magii, která působí v medicíně a v alchymii pojmenovává obecně *magia naturalis*, jež dokáže působit využitím aktivních a pasivních principů.¹⁸² *Magia naturalis* v užším slova smyslu je založena na silách sympatie a antipatie mezi věcmi, další typ magie je například magie iluzionistická, která se objevuje, když se projeví díla přírody nebo vyšší inteligence pomocí nastavených okolností, přidáním slov, zpěvů, výpočtů času a čísel, obrazů a figur získáváme magii matematickou neboli okultní filozofii, která se nachází mezi *magia naturalis* a magií nadpřirozenou.¹⁸³ Magie pro Bruna představuje způsob jak nezůstat pouze u teoretického uvažování nad řádem kosmu a silami, jež ho zachovávají v pohybu.¹⁸⁴ Magie je považována za umění, které dokáže spojovat požadované vědění s mocí jednat a konat.¹⁸⁵ Obecně Bruno rozděluje magii na tři druhy, božskou, fyzickou a matematickou.¹⁸⁶ Paralela s Agrippovým rozdělením je evidentní, ve své *Okultní filosofií* píše, že magie se jako každá jiná filozofie také dělí na fyziku, matematiku a teologii s tím, že fyzika se zabývá povahou hmotného světa a všemi věcmi na zemi, matematika se zabývá nebeskými silami a teologie míří až k silám vyšších inteligencí.¹⁸⁷ Stejně tak jako Agrippa, tak i Bruno připisuje matematice významnou funkci, neboť matematika je jakýmsi zprostředkovatelem mezi božskými a přírodními postupy anebo se jich účastní.¹⁸⁸ Brunova koncepce univerza, která opět připomíná Ficinovo novoplatonské schéma, se zakládá na několika stupňovitým systému začínajícím Bohem a končící oduševnělou bytostí, ta se prostřednictvím duše povznáší ke smyslům, pomocí smyslů ke smíšeným věcem, poté k živlům, přes ně

¹⁸¹ Tamtéž, s. 258.

¹⁸² BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 7.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ HAJNÝ, Josef a OHLÍDAL, Jiří. *Filozofie v zrcadle (doslov)*, In: *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 179.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 10.

¹⁸⁷ COPENHAVER, Brian. *The Book of Magic: From Antiquity to the Enlightenment*. s. 402.

¹⁸⁸ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 11.

k démonům, skrze ně ke hvězdám a následně k netělesným bohům, poté k duši světa a k nejvyššímu, nejlepšímu, nejjednoduššímu a netělesnému Jedna.¹⁸⁹ Dle Bruna je při konání magie nejdůležitější mágova znalost poslušnosti vlivů a to jak sestupné, tak i vzestupné.¹⁹⁰ Brunův Bůh, stejně tak jako Bůh v pojetí Agrippy, reprezentuje vrchol žebříčku, jakožto stvořitel, jenž je také dle Bruna čistým aktem, aktivní mocí a nejčistším světlem.¹⁹¹ Se třemi druhy magie korespondují tři druhy světů, archetypální, fyzický a racionální, do světa archetypálního můžeme zařadit přátelství a svár, do fyzického patří oheň a voda a do světa racionálního světlo a temnota.¹⁹²

Základní prvek celého univerza zajišťující jeho spojitost je podle Bruna duše světa, která je přítomná všude ve stejné míře.¹⁹³ Každá částice kosmu v sobě ukrývá obraz celku¹⁹⁴, stejnou myšlenku najdeme také u Ficina, podle kterého je světová duše taktéž všudypřítomná a nachází se v každé věci. Bruno tvrdí, že světová duše se nenachází na nějakém jednom věčném místě, ale neustále kolísá v nekonečném světě.¹⁹⁵ Světová duše prostupuje věcmi a dané věci jsou v ní současně zahrnuté.¹⁹⁶ Agrippa chápe světovou duši stejným způsobem, proniká vším a vše vyplňuje „*V celém Vesmíru nenalezneme věci, která by neměla jiskru její síly.*“¹⁹⁷

Bruno dále popisuje moc znaků (*characteres*), které svými tvary a rysy označují dané věci, ale nemají pevně danou formu, ta závisí na autorovi, který má za úkol přiřadit věcem jednotlivé znaky a tím způsobí pohyb určitých sil.¹⁹⁸ Takovými znaky byly hieroglyfy Egyptanů, kdy pro každou věc existoval daný obrázek, díky těmto znakům dokážeme komunikovat s božstvy, je to určitý prostředek, jehož pomocí se s nimi dokážeme spojit.¹⁹⁹ Bruno tak opět dokazuje jaký význam a moc pro něj egyptská tradice měla, prvotní egyptský jazyk dle něj vládl magickou mocí. Použitím egyptského jazyka či znaků dojde k vyvolání spojení a komunikace s božskou skutečností, dokážeme zachytit řeč bohů a manipulovat s ní.²⁰⁰ Egyptský jazyk je ideální v tom, že

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 12.

¹⁹⁰ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 259.

¹⁹¹ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 12.

¹⁹² Tamtéž, s. 13.

¹⁹³ HAJNÝ, Josef a OHLÍDAL, Jiří. *Filozofie v zrcadle (doslov)*, In: *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 181.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ CANONE, Eugenio. “GIORDANO BRUNO: HERMETICISM AND MAGIC IN WISDOM'S MIRROR.” *Bruniana & Campanelliana*, s. 151.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 153.

¹⁹⁷ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filozofie, (díl první a druhý)*. s. 56.

¹⁹⁸ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 19.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 19, 20.

²⁰⁰ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 259.

nám přináší možnost vyjádření tohoto světa ale také nekonečného množství světů v jejich vzájemném souladu.²⁰¹

Pro Agrippu představuje takový magický jazyk hebrejštiny, dle něj je při komunikaci s božstvy nejdůležitější správně vyslovovat d'ábelská a božská jména.²⁰² Pomocí pseudohebrejských abeced Agrippa tvoří talismany a amulety s hebrejskými, biblickými verši, pokud tyto talismany budeme nosit, ochrání nás před zlými duchy a přitáhnou ty dobré.²⁰³ V židovko-křesťanské tradici byla hebrejštiny považována za jazyk, pomocí něhož Bůh stvořil svět.²⁰⁴ Písmena hebrejské abecedy tak představují stavební složky celého kosmu a znaky samotného Boha.²⁰⁵ Hebrejské znaky fungovaly i jako číslice, pokud se někomu podařilo porozumět kombinacím a permutacím písmen a čísel, měl šanci pochopit vesmír i Boha, z čehož pro mága vyplývalo, že díky této znalosti dokáže ovládnout Boha i vesmír.²⁰⁶

V další části traktátu *O magii* se Bruno věnuje pohybu věcí a přitažlivosti. Pohyb věcí rozlišuje na přirozený, který má zdroj ve vnitřním principu a je ve shodě s přírodou, složením a vznikem a nepřirozený pohyb, který pochází z vnějšího principu a je buď násilný, což znamená, že působí proti přirozenosti, anebo řízený a zvladatelný, který jí neodporuje.²⁰⁷ Přirozený pohyb je také dvojitý, prvním je pohyb kruhový nebo takový, který ho napodobuje a týká se věcí, které mají přirozené postavení a jsou stále na svém místě, druhý platí pro věci, které nezaujímají přirozené postavení, v takovém případě jde o pohyb přímý.²⁰⁸ Příklady přímého pohybu ukazuje Bruno na vzduchu, který se pohybuje přímo, neboť tak zaplňuje prázdná místa, rovným pohybem se vyznačují protikladné věci například kouř od ohně, rovněž se také přitahují věci podobné jako například železo a magnet.²⁰⁹ Agrippa ve své *Okulní filosofii* taktéž hovoří o tomto přitahování podobných věcí k sobě.²¹⁰ Bruno dále popisuje třetí druh pohybu, který spočívá v přílivu a odlivu všech částí ze všech přirozených těl a nazývá ho sférický, jelikož nemá přímý směr, každé tělo něco vyzařuje a cosi opět přijímá a vstřebává a tím buď sílí, anebo slábně.²¹¹

²⁰¹ ECO, Umberto. *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. s. 124.

²⁰² Tamtéž, s. 114.

²⁰³ Tamtéž, s. 114, 115.

²⁰⁴ CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. s. 75.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 75, 76.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 76.

²⁰⁷ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 24.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okulní filozofie, (díl první a druhý)*. s. 57.

²¹¹ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 24,25.

Přítahování rozděluje Bruno také na dva druhy, první druh se děje díky sympatii, dochází tak k sbíhání částí k celku, věci, které mají svá daná místa, míří k nim a podobné části se nechávají unášet podobnými, ke druhému druhu však nedochází prostřednictvím sympatie, tak se děje například u vlhka přitahovaného ohněm „ *což můžeme vidět, když na nádobu plnou vody položíme jinou, rozpálenou, voda začne být silou tepla nasávána, až začne stoupat vzhůru.*“²¹² Bruno hovoří o přitažlivosti mezi magnetem a železem, jež je smysly nepostřehnutelná, děje se díky proudu atomů vycházející ze všech těl, hlavním principem přitažlivosti je touha mezi věcmi podobnými či příbuznými tvořit celek.²¹³ Poté, co Bruno popíše druhy pohybu a přitažlivosti, otevírá novou tematiku, která odhaluje temnější stránku jeho magie, v následující části se totiž bude zabývat vlivy démonů.

Démoni mají dle Bruna schopnost pronikat přímo do vnitřního smyslu, zasílají nám sny, zapřičiňují, že slyšíme hlasy a máme vidiny, mohou nám podstrčit myšlenky, přičemž nemáme šanci poznat, že pocházejí z vnější síly.²¹⁴

Jak Bruno, tak i Agrippa se vzdalují Ficinově *magia naturalis*, nevyužívají totiž jen ji, ale oba míří dál, snaží se spojit nejen s nebeským, ale i nadnebeským světem a čerpat jejich vlivů. Agrippa do jisté míry pracuje s *magia naturalis*, díky které jsme schopni ve světě živlů využívat okultních sil hvězd v pozemských jsoucnech, ale oproti Ficinovi se nebrání použít démonickou podobu magie a pracuje i se silami nadhvězdnými, díky nimž získáme božské dary.²¹⁵ Brunova magie je na rozdíl od magie Ficina také nakloněná démonům, je to patrné i z jeho uctívání egyptského náboženství, které se vyznačovalo manipulací démonů, jež kněží přitahovali do svých soch.²¹⁶ Démoni nejsou, dle Bruna, všichni stejného druhu, stejně jako Agrippa, tak i Bruno dělí demony do několika skupin, dle něj jsou jedni nebezpeční, jež škodí a dokážou ubližovat lidem jako bezcitná zvířata, není možné je vymítat ani je ovládnout, jediná šance jak je přemoci je pomocí modliteb, půstu a zdrželivosti, dalším druhem jsou například démoni světelní a čistí, kteří jsou přátelští ke slušným lidem a nevyznačují se žádnými nepřátelskými sklony.²¹⁷ Bruno vysvětluje, že vše na světě je obýváno duchem, duchové jsou v lidských tělech, kamenech, rostlinách atd., duch se nenachází trvale na jednom místě, ale přesouvá se od jedné látky k druhé, což není pro věci příjemné, protože každá

²¹² Tamtéž, s. 26.

²¹³ Tamtéž, s. 27.

²¹⁴ Tamtéž, s. 31.

²¹⁵ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 143.

²¹⁶ Tamtéž, s. 260.

²¹⁷ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 32,33.

věc si přeje zachovat svůj současný stav, neboť novému stavu nerozumí anebo o něm pochybuje, a tak existuje jisté milostné pouto mezi duší s vlastním tělem a do jisté míry také pouto těla k vlastní duši.²¹⁸

Další pasáž je věnována několika druhům pout, jimiž jsou duchové poutání. Agrippova část o poutech byla pro Bruna značnou inspirací a určitým základem k této problematice.²¹⁹ Bruno píše, že kapitola o poutech duchů představuje kompletní učení o magii.²²⁰ K prvnímu poutu, jež se nazývá pouto všeobecné a metaforické je zapotřebí trojí energie, fyzické, matematické a metafyzické.²²¹ První znalost představuje určitý základ, zahrnuje znalosti aktivních a pasivních principů, druhá schopnost je postupem a obsahuje znalost času, místa a počtu, třetí schopnost znamená vrchol žebříčku a zahrnuje znalost univerzálních principů a příčin.²²² Druhé pouto se zakládá na víře, lásce a emocích, které se pojí s použitím aktivních a pasivních principů, úkolem duše je proměňovat těla, zatímco tělo jako materiální příčina má sílu transformovat duši.²²³ Třetí pouto představuje určitý počet vládců, kteří mají svá místa na čtyřech hlavních osách světa a kontrolují dílo požadované od nebes a přírody, čtvrté pouto je již zmiňovaná duše světa, která vše spojuje a sjednocuje, pátým poutem jsou hvězdy a vládci míst, větrů a živlů, šesté pouto představují duše čili démoni s úkolem řídit časy, dny, roční období a také živly.²²⁴ Sedmé pouto tvoří duše tyranů, vládců a lidí, kteří se vyznamenali a dostali se mezi bohy, osmé pouto jsou božská jména a názvy jejich hierarchií²²⁵, Bruno tímto způsobem pokračuje v popisu pout až k počtu dvacet. Aby se akce poutání zdařila, je zapotřebí naplnit tři podmínky, přítomnost aktivní síly toho, kdo působí, nutnost pasivity přijímatele a vhodné použití se zřetelem na okolnosti, jakými jsou čas, prostředí apod.²²⁶ Jeden ze způsobů, jak navázat pouto je pomocí zpěvů a rytů.²²⁷ Mág díky různým inkantancím poutá nejrůznější duchy, nemůžeme říct, že k poutání slouží pouze harmonický zpěv, každému totiž vyhovuje jiný druh hudby.²²⁸ Další druh jakým se duch poutá, je pomocí zraku, z očí vycházejí nejrůznější emoce, které posléze působí také na tělo „*smutné tváře nás rozesmutňují, probouzejí v nás*

²¹⁸ Tamtéž, s. 34.

²¹⁹ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 260.

²²⁰ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 39.

²²¹ COPENHAVER, Brian. *The Book of Magic: From Antiquity to the Enlightenment*. s. 438.

²²² Tamtéž.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 40.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ COPENHAVER, Brian. *The Book of Magic: From Antiquity to the Enlightenment*. s. 439.

²²⁷ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 260.

²²⁸ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 46.

*soucit a bolest stejně, jako bychom k tomu měli zjevnou příčinu.*²²⁹ Další způsob jak poutat je prostřednictvím metody imaginace, tento způsob poutání spočívá v působení démonů na naší fantazii, čímž jsou dány do pohybu vnitřní obrazy a tím si smysly začnou myslet, že vnímají něco vnějšího, tímto způsobem vznikají například halucinace a vidiny, kdy se člověk domnívá, že hlasy, které slyší, mají původ ve vnějších vlivech, nicméně to co nám předkládá vnitřní smysl pomocí přeludu, jenž vytváří imaginace, je pouze mylně považováno za vnější hlas přijímaný sluchem.²³⁰ Když jsme takto spoutáni, tak si stále trváme na svém, myslíme si, že vidíme či slyšíme skutečné věci, a přitom jsme jen klamáni iluzí.²³¹ Metoda imaginace pro Bruna znamená klíčovou magickou metodu, jež se zakládá na formování paměti takovým způsobem, že pak dokáže přijmout démonické působení díky obrazům nebo jiným magickým znakům, jež jsou otištěné v paměti.²³² Bruno vyzdvihuje vliv imaginace, jelikož je pro něj „skutečnou branou a hlavním vchodem pro všechna působení a všechna pohnutí, která mohou působit v živé bytosti; z tohoto pouta pochází pouto, jež váže schopnost sahající ještě hlouběji, což je schopnost myšlení.“²³³ Dle Yatesové není Brúnův způsob vyjadřování v této části, kde hovoří o vytváření imaginace nejsrozumitelnější, je jí však díky těmto závěrečným pasážím spisu *O magii* jasné, že Brunovým záměrem bylo dosáhnout schopností velkého mága či náboženského vůdce.²³⁴ Správným formováním imaginace dosáhneme toho, že do nás mohou vstoupit duchovní či démonické síly a tím se poté mohou projevit její vlastní vnitřní schopnosti, přesně toho chtěl Bruno docílit prostřednictvím magických paměťových systémů.²³⁵

2.3.2.2 Umění paměti

Bruno se věnoval umění paměti (*ars memorandi*) především ze svého intelektuálního zájmu, ale představovalo pro něj také formu obživy, jelikož svým žákům předával své znalosti hlavně z této oblasti.²³⁶ Umění paměti zaznamenalo v období středověku a renesance velký zájem, bylo oborem, kterým se zabývala řada vědců, a to díky jeho praktickému využití, jelikož mít znalosti a umět je okamžitě použít bylo to hlavní, čím měl vědec disponovat a umění paměti byl právě takový systém, který toto

²²⁹ Tamtéž, s. 48,49.

²³⁰ Tamtéž, s. 50,51.

²³¹ COPENHAVER, Brian. *The Book of Magic: From Antiquity to the Enlightenment* . s. 440.

²³² YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 260.

²³³ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 53.

²³⁴ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 261.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. s. 132.

umožňoval.²³⁷ Umění paměti můžeme zaznamenat už v antickém Římě, kdy jej používali především řečníci při pronášení jejich řečí.²³⁸ Umění paměti se zakládalo na tom, že řečník si pomocí své představivosti ve své paměti vytvořil místa, například v domě a do těchto míst si umístil různé obrazy, které sloužily jako záchytné body, jež mu měly připomenout, o čem dalším chtěl mluvit, když pak hovořil, procházel pomocí paměti jednotlivými místy, ve kterých se mu vybavily obrazy, díky kterým si vzpomněl na další témata řeči a tím byl schopný pronést celou řeč z paměti.²³⁹ Ve středověku mělo toto umění také ohlasy a bylo velmi populární, například Albert Veliký či Tomáš Akvinský ho doporučovali.²⁴⁰ Jeden z typů umění paměti byl také lullismus, jehož název je odvozován od jeho autora Raimunda Lulla a jež představovalo schéma vědění, které se opíralo o jednoduché pojmy a výroky.²⁴¹ Lullovské umění vzbuzovalo zájem u řady myslitelů, kterými byli například Bruno či Leibniz.²⁴² V renesanci bylo umění paměti rozšířené v kruzích hermetiků a novoplatoniků, ti však umění paměti uchopili jako metodu, díky níž je možné vtisknout do paměti základní nebo archetypální obrazy, s tím, že paměťový systém míst zde představoval samotný vesmírný řád.²⁴³ Umění paměti Bruno využíval v rámci svého magického umění jako nástroj s prvky lullismu, hermetismu a informacemi z Agrippových a Ficinových děl.

Paměťovou magií se Bruno zabývá ve dvou spisech *De umbris idearum* (1582) a *Cantus Circaeus* (1582), které sepsal při jeho pobytu v Paříži.²⁴⁴ Kniha *De umbris idearum*, která byla vydána roku 1582, obsahuje básně, které znamenají určité varování čtenáře předtím, že toto dílo není vůbec snadné ale, že pokud čtenář setrvá, dostaví se kýžený efekt, který stojí za námahu.²⁴⁵ Bruno používá systém figur, které jsou základem paměťové magie, jsou rozděleny do třiceti skupin po pěti a některé z nich jsou planetární figury, které se podobají těm Agrippovým, další prvek, který přejímá je Ficinova nauka o talismanech.²⁴⁶ Brunova technika spočívala ve vytvoření systému imaginárních paměťových kol, na jednom z kol byly umístěny magické figury, na které navazovala další kola sloužící k zapamatování všech jsoucen pozemského světa a taktéž

²³⁷ Tamtéž, s. 131.

²³⁸ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 194.

²³⁹ Tamtéž, s. 195.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. s. 132.

²⁴² Tamtéž, s. 132.

²⁴³ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 195.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 194, 195.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 196.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 198, 199, 200.

lidského vědění pomocí obrazů sto padesáti velkých mužů a vynálezců.²⁴⁷ Podrobně řečeno, tento mechanismus byl založen na sto padesáti magických či talismanových obrazech, kolem nichž byly obrazy všech věcí našeho fyzického světa a na vnějším kruhu měla místo veškerá umění a vědy, jak již bylo řečeno, v podobě obrazů vynálezců s tím, že centrální magické obrazy představovaly jakousi magickou zásobárnu, která napájí celý mechanismus.²⁴⁸ Mág si má vtisknout archetypální nebeské obrazy do paměti, tyto obrazy jsou stíny idejí nacházející se v nadnebeském světě, díky vtisknutí obrazů do paměti dokáže mág pomocí stínů navázat spojení s božskými silami a manipulovat jimi.²⁴⁹ Každá věc na světě má schopnost fungovat jako platónský stín idejí v nadnebeském světě jako obraz, znak, pečeť apod.²⁵⁰ Brunovo obrazy mají dvojitý zdroj, za prvé vybírá ze zásoby hermetické tradice a za druhé jsou jeho obrazy tvořeny jeho kreativitou a fantazií, tudíž jsou naprosto originální, jejich prostřednictvím pak může pochopit a objevit podstatu věcí a jejich vztahy.²⁵¹ Brunova metoda tedy byla zcela jednoznačná, pomocí nebeských obrazů (stíny idejí), které odrazovaly samotné nadnebeské ideje, chtěl Bruno získat božskou moc. Jak Bruno, tak nakonec i Agrippa míří daleko od pozemského světa, oba chtějí navázat kontakt s nadpřirozenými silami a využívat je.

Druhé dílo *Cantus Circaeus* obsahuje akt vzývání Slunce slavnou čarodějnícíí Kirké, která se postupně dostává i k vzývání Luny, Saturna a dalších planet, přičemž ještě také manipuluje s rostlinami, kameny apod., klíčovým zdrojem Brunova zaklínání je v tomto spisu, stejně tak jako v případě nebeských obrazů v *De umbris idearum*, Agrippova *Okultní filosofie*.²⁵² Yatesová ještě předkládá ukázky částí textů Bruna a Agrippy, kde je vidět, jak skutečně promlouvají k Venuši podobným způsobem a i když nejsou zaklínadla zcela stejná, Bruno se Agrippovou podobou jistě inspiroval, přestože občas něco změnil nebo doplnil, stejně jako tomu bylo v situaci s hvězdnými figurami.²⁵³

²⁴⁷ Tamtéž, s. 200.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 316.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 200, 201.

²⁵⁰ ECO, Umberto. *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. s. 122.

²⁵¹ Tamtéž, s. 122, 123.

²⁵² YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 201, 202.

²⁵³ Tamtéž, s. 202, 203.

2.3.2.3 Kabala v pojetí Giordana Bruna

Hlavním spisem, díky kterému známe Brunovo pozici a názor na kabalou je *Kabala pegasovského koně s přídavkem o kyllénském oslu* (*Cabala del cavallo pegaseo*, 1585). V tomto díle Bruno uvádí různé řady kabalistických inteligencí zahrnující andělskou hierarchii a jména sefir.²⁵⁴ Je jasné, z čeho Bruno v tomto tématu čerpal, jeho zdrojem je jednoznačně Agrippova *Okultní filosofie*.²⁵⁵ Dílo je psané dialogickou formou a hlavní téma je zde kritika aristotelského myšlení, církevních zásad a vůbec odsouzení takových autorit, které si pouze myslí, že disponují moudrostí a věděním.²⁵⁶ Moudrost Egyptanů byla dle Bruna znehodnocena Židy, když byl totiž perský král Ochós uražen Egyptany, kteří ho nazvali oslem, udělal z osla něco posvátného a nutil je klanět se oslu namísto k býku Apinovi, kterého uctívali.²⁵⁷ Bruno se chce navrátit k přirozenému náboženství Egyptanů a také k přírodní filozofii a hermetismu a odvrhnout tak kabalistický systém sefir a vše co vytvořil křesťanský mág.²⁵⁸ Bruno proti sobě staví křesťanského renesančního mága a vymezuje se proti němu, když předkládá jeho systém sefir a křesťanských nebeských hierarchií, ukazuje tak svůj postoj ke kabale a jejímu křesťanskému rozvinutí, díky tomu může předložit svoji „novou“ kabalou, jež sám nazývá „kabalou teologické filosofie“, „filosofií kabalistické teologie“ a „teologií filosofické kabaly“²⁵⁹ Agrippa se samozřejmě staví ke kabale úplně jinak než Bruno, například hojně využívá hebrejských božích jmen či číslic a kabala je jedním ze zdrojů jeho *Okultní filosofie*. Agrippova magie živlů, nebeská magie a náboženské magie korespondují se třemi světy kabalistů, takovéto podobné rozdělení magie Bruno samozřejmě také zavádí, ale v rámci náboženské magie vůbec nezmiňuje moc hebrejského jazyka, sefir a andělských nebeských řádů, hebrejský jazyk pro něj jednoduše žádnou magickou moc nemá.²⁶⁰ To dokazuje také Brunova báseň *De monade et figura* (1591), která se zabývá čísly a jejich významy, Bruno zde samozřejmě vychází z kapitol Agrippy, ale provádí značné změny, Agrippa dává číslům křesťanské a kabalistické významy, Bruno toto nedělá a dává číslům pouze egyptské či hermetické významy.²⁶¹

²⁵⁴ ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. s. 199.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ HAJNÝ, Josef a OHLÍDAL, Jiří. *Filozofie v zrcadle* (doslov), In: *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 182.

²⁵⁷ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. s. 129.

²⁵⁸ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 256.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 255-258.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 258,259.

²⁶¹ Tamtéž, s. 312.

Z Brunova spisu *O magii* je naprosto zřejmé, že Bruno přesahuje kabalistický systém křesťanského mága, nebrání se démonické magii a naopak ji přímo vyhledává. Yatesová se domnívá, že si Bruno pod vzýváním andělů v kabalistické magii nejspíš představoval vyvolávání démonů, k takovému kroku ho mohla vést právě četba Agrippy, který má jako první kapitolu o démonech a pak o andělech.²⁶²

Tito dva myslitelé se liší v pojetí náboženské magie ještě v jiné záležitosti. Dle Agrippy existují tři vůdkyně náboženství, které nás provází, jsou jimi Láska, Naděje a Víra, tím Agrippa ponechal představu nauky o Trojici, Bruno, který si prochází tuto Agrippovu pasáž, záměrně vypouští koncepci o Trojici a přichází s myšlenkou, že průvodci zbožnosti jsou u něj čtyři, Láska, Umění, Mathesis a Magie, jimiž prostřednictvím může mág dosáhnout vrcholů moci.²⁶³

Toto téma boží Trojice bylo předloženo také u Brunova předvolání, kdy se řešily Brunovy názory na svatou víru, již zmíněné představy o boží trojici, či zda věří v posmrtné tresty.²⁶⁴ Řešilo se také Brunovo ustavičného rouhání, provozování magie a jeho špatné názory na církev, která je, údajně dle něho, vedena osly a hlupáky.²⁶⁵

Brunovo odsouzení a následná smrt byla šokující jak pro jeho současníky tak budoucí generace, bylo na něj hleděno jako na mučedníka, který zemřel pro svá přesvědčení a své názory, následkem jeho usvědčení nebylo možné Bruna otevřeně číst nebo na něj odkazovat.²⁶⁶

²⁶² Tamtéž, s. 264.

²⁶³ Tamtéž, s. 266.

²⁶⁴ ŠPELDA, Daniel. *Byl Bruno upálen kvůli svým kosmologickým představám?, Dějiny věd a techniky.* s. 71,72.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 72.

²⁶⁶ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance.* s. 130,131, 139.

2.3.3 Zhodnocení významu Giordana Bruna

Bruno byl myslitel, který působil a vynikal v mnoha oblastech a jeho stanoviska a názory jsou chápány jako přelomové. Z Brunových děl, dle Yatesové, zřejmě čerpal italský renesanční filozof Tommaso Campanella, který v dopisech, jež zanechal, používá pojmy i celé věty, které jsou velice podobné částem z Brunových italských dialogů, zvláště z *Cena de la cenere*, Campanella tak s největší pravděpodobností znal některá z Brunových spisů.²⁶⁷ Campanella s Brunem vykazoval společný zájem o filozofii a magii a stejně jako Bruno tak i on pokračuje v zájmu o Ficinovo pojetí magie a podle Yatesové i přesto, že je mezi těmito mysliteli dvacet let rozdíl tak se jejich životní cesty velice podobají.²⁶⁸ Za jeden z jejich společných rysů můžeme například považovat jejich obdobný postoj ke kabale, jak se zdá Campanella kabaly téměř nevyužívá a dokonce, jak tvrdí Yatesová, existuje pasáž, kde se Campanella vyjadřuje o kabalistické mystice negativním způsobem a kritizuje ji, Bruno, jak již bylo řečeno, staví na první místo svého zájmu pouze hermetismus a egyptskou tradici a odmítá využívat kabalistický systém.²⁶⁹

Brunova magie představuje zcela jistě odvážnou a neobvyklou podobu a formu, Bruno se totiž nesnaží svým pojetím magie splynout, ale naopak se nebojí být myslitelem kontroverzním a odlišovat se svým pojetím. Neobává se využívat všech potencialit, které magie poskytuje. Chce pomocí ní dosáhnout moci, která je nadpřirozená a pro její získání je potřeba přesáhnout vlivy pozemského světa a spojit se s nadnebeským světem.

Stejně odvážně Bruno představuje i své pojetí univerza. Svými názory se naprosto vymyká dobovým představám o kosmu a je za ně kritizován.

Bruno je filozofem, astrologem, můžeme ho považovat i za reformátora společnosti, je spisovatelem i mágem ale jeden rys všechny jeho charakterů spojuje a to je jeho odhodlání přijít i s novými představami a neotřelými myšlenkami, a to i za cenu kritiky, odsouzení a vlastně i smrti. Bruno se svými pokrokovými představami nezapadal do stávajícího smýšlení a význam jeho činnosti byl uznán až zpětně. Bruno odmítal zavedené autority a nezdráhal se proti nim vystoupit a přijít s vlastní ideou, díky tomu

²⁶⁷ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. s. 352.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 346,348.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 362,363.

byl vnímán také jako kritik s arogantní a nesnášlivou povahou, jenž se nezdráhal překroutit tvrzení svých soků ve svůj prospěch.²⁷⁰

Bruno nicméně patří mezi nejproduktivnější renesanční filozofy, dokazuje to například jen vysoký počet jeho vydaných děl z rozdílných oblastí a postihujících diverzifikovaná témata.

²⁷⁰ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. s. 144.

3 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se snažila poukázat na to, že Giordano Bruno v značné části svého pojetí magie vycházel z pojetí Agrippy z Nettsheimu a že se jejich argumentace, názory i témata spisů velice podobají.

Brunovu magii jsem samozřejmě nepostihla celou, ale zaměřila jsem se na analogické pasáže s Agrippou a komparovala jsem je.

Tito myslitelé mají společné zdroje inspirace, jimž byl například Marsilino Ficino, Pico della Mirandola či Trithemius. Jak Bruno, tak Agrippa rozlišují magii na stejné druhy, pro oba představuje v rámci magie důležitou roli matematika, oba vycházejí z jakési hierarchie kosmu, a i když jejich jednotlivé stupně nejsou stejné (Brunovy démoni namísto Agrippových andělů) nejvyšší instancí pro ně představuje Stvořitel, Bůh. Spojujícím prvkem celého univerza je pro oba světová duše. Oba se věnují i démonické stránce magie, čímž přesahují *magia naturalis* a oba předkládají i rozdělení démonů do několika skupin či řádů. Agrippa i Bruno mají kapitolu o poutech a poutání. Bruno využívá spoustu prvků (nebeské obrazy, zaklínání) z Agrippy ve svých dvou spisech o paměťové magii, *De umbris idearum* a *Cantus Circaeus*.

Dle mne je tou největší podobností mezi jejich pojetími magie využívání nadnebeských vlivů, čímž se oba liší například od Ficinovy *magia naturalis*, oba chtějí využitím sil nadnebeského světa získat moc. Jak Agrippa, tak Bruno jsou příklady mágů, kterým nestačí navázat kontakt pouze s nebeským světem a jeho vlivy, které se odrážejí v pozemských věcech, ale neobávají se spojovat i s nadnebeským světem a působit jeho silami.

Výsledkem mé práce pochopitelně není postavit Giordana Bruna do pozice pouhého eklektika či vytvořit představu, že všechno v jeho spisech jsou pouhé kopie. Naopak, prostřednictvím své práce jsem pouze chtěla poukázat na to, že ačkoliv se tato skutečnost standardně příliš nezmiňuje, je Brunova magie ovlivněna Agrippou, který je obecně vnímán jako spíše kontroverzní myslitel, rozhodně ne tolik známý a respektovaný jako Bruno, který je často zjednodušeně vnímán jako prototyp moderního vědce.

Giordana Bruna jsem chtěla představit a pojmout hlavně jako osobu mága, která je ovšem bezpochyby provázaná s jeho osobou filozofa a astronoma, žádné jeho dílo či názor by dle mne nemohl existovat bez provázanosti všech těchto Brunovo charakterů. Bruno měl mnoho zdrojů, ze kterých čerpal a odkud se inspiroval

a prostřednictvím své bakalářské práce jsem chtěla poukázat na jeden z jeho nejdůležitějších vlivů a nejvýraznější inspiraci v rámci jeho pojetí magie.

4 Seznam literatury:

- AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filosofie, (díl první a druhý)*. Vyd. 1. Praha: Trigon, 2004. 407 s. ISBN: 80- 86159-56-6.
- AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Okultní filosofie, (díl třetí až pátý)*. Vyd. 1. Praha: Trigon, 2004. 637 s. ISBN 80-86159-57-4.
- AGRIPPA z Nettesheimu, H. C. *Kabala*. Praha : Trigon, 1990. 120 s. ISBN: 80-900077-2- 4.
- BALL, Philip. *Ďáblův doktor: Paracelsus a svět renesanční magie a vědy*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2009. 487 s. Galileo; sv. 26. ISBN 978-80-200-1676-8.
- BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7203-760-5.
- CANONE, Eugenio. "GIORDANO BRUNO: HERMETICISM AND MAGIC IN WISDOM'S MIRROR." *Bruniana & Campanelliana*, vol. 10, no. 1, 2004. 151 s.
- CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. Vyd.1. Praha: Odeon, 1994. 205 s. ISBN 80-207-0509-0.
- COPENHAVER, B. P. Jak a proč provozovat magii: Filosofické recepty. In.: J. Hankins . [ed.]. *Renesanční filosofie*. OIKOYMENH, Praha 2011. s. 186-230.
- COPENHAVER, Brian. *The Book of Magic: From Antiquity to the Enlightenment*. Penguin Books Limited, 2015.704 s. ISBN 0141393157, 978-0-241-19856-8.
- ČERNÁ, Jana. *Dál a dál za Herkulovy sloupy: přírodní tajemství Nového světa a španělská renesanční filosofie a věda*. Vyd.1. V Praze: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. 159 s. ISBN 978-80-7553-121-6.
- DEBUS, Allan. *Man and Nature in the Renaissance*. Cambridge University Press. 1978. 172 s. ISBN-10: 0521293286.
- ECO, Umberto. *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 355 s. Utváření Evropy; sv. 3. ISBN 80-7106-389-4.
- BACON, F. De sapientia veterum, in *The Works of Francis Bacon*, ed. J. Spedding, R. E. Ellis, D. D. Heath. Volume 13. Publisher Boston: Houghton, Mifflin and company, 1900. 438 s.

- FLOSS, Pavel. *Proměny vědění*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1987. 380 s. ABC marxismu-leninismu. Prameny; sv. 61.
- FOUCAULT, Michel. *Slová a věci: archeológia humanitných vied*. Vyd.2. Bratislava: Kalligram, 2000. 396 s., [1] obr. příl. ISBN 80-7149-330-9.
- GARIN, Eugenio, ed. *Renesanční člověk a jeho svět; editor Eugenio Garin; [z italských, anglických a francouzských originálů. přeložili Jiřina Němcová. et al.]*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2003. 279 s. ISBN 80-7021-653-0.
- GRANADA, Miguel. *El Umbral de La Modernidad*. Published by Herder & Herder, 2000. 513 s. ISBN 8425421233.
- GRANADA, Miguel. *Obraz kosmu: nové představy, nové vize*. In: Hankins. [ed.]. *Renesanční filosofie*. OIKOYMENH, Praha 2011. s. 355-375.
- HANKINS, James. *Renesanční filosofie*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2011. 547 s. Dějiny filosofie; sv. 7. ISBN 978-80-7298-418-3.
- KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2007. 203 s. Dějiny idejí; sv. 3. ISBN 978-80-7021-832-7.
- MÜLLER-JAHNCKE, WOLF-DIETER. "AGRIPPA VON NETTESHEIM (1486–1535): Philosophical Magic, Empiricism, and Skepticism." *Philosophers of the Renaissance*, Edited by Paul Richard Blum and Paul Richard Blum, Catholic University of America Press, 2010. s. 124–132.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Vodnář, 1999. 401 s. ISBN 80-85255-12-X.
- NAUERT, Charles Garfield. *Historical dictionary of the Renaissance*. Lanham: Scarecrow, 2004. xxxix, 541 s. Historical dictionaries of ancient civilizations and historical eras; no. 12. ISBN 0-8108-4867-8.
- NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. Vyd. 1. Brno, CDK 2014. 188 s. ISBN 978-80-7325-350-9.
- GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. Praha: Grada 2011, 253 s. ISBN 978-80-247-3143-8.
- SCHMITT, Charles and SKINNER, Quentin. *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*. Vyd. 1. Publisher: Cambridge University Press, 1991. 922 s. ISBN 0521397480.

- ŠPELDA, Daniel. *Pravda - dcera času: o původu ideje pokroku poznání*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015. 294 s. Hermés; sv. 2. ISBN 978-80-7465-193-9.
- ŠPELDA, Daniel. *Byl Bruno upálen kvůli svým kosmologickým představám?, Dějiny věd a techniky*. = *History of Sciences and Technology*, 45, č. 2, 2012. s. 61-87.
- WALKER, D.P. *Spiritual and Demonic Magic: From Ficino to Campanella*. Vyd. 1. Publisher: The Pennsylvania State University Press, 2000. 256 s. ISBN 0271020458.
- YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. Vyd. 1. V Praze: Vyšehrad, 2009. 529 s. Dějiny idejí; sv. 4. ISBN 978-80-7021-908-9.
- ZAMBELLI, P. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. Vyd. 1. Publisher: BRILL, 2007. 282 s. ISBN 10: 9004160981.

5 Résumé

The theme of my bachelor's thesis is the "Renaissance Magic", primarily the concept of magic of Giordano Bruno and Agrippa of Nettesheim. The main goal of my work is to prove that Bruno takes over a lot of from Agrippa and that the Agrippa's concept of magic is his main inspiration.

The major method of my work is the analysis of their two works (*Occult Philosophy* and *Magic, Bonds and the Dialogue of a Renaissance Philosopher*) and thanks to this presented analysis I will be able to provide a comparison of their ideas and conceptions of the magic.

At the beginning of my thesis, the Renaissance epoch is introduced and the important role of magic in that age is shown. I present the renaissance magic and its ways of practical use. I mention several other renaissance philosophers who were also interested in magic, for example Marsilino Ficino who is a representative of the natural magic.

The next chapter is about the conception of magic of Agrippa and his most famous work "*Occult Philosophy*". I describe the single parts of this work and thereby I show the main features of magic of this magus and I also mention a several philosophers who were inspiration to him (Ficino, Pico).

In the following part I focus on Giordano Bruno including his conception of magic and his conception of the universe. I show Bruno like a very productive philosopher who is interested in various spheres (astrology, magic, ethic, philosophy etc.).

I describe his work "*Magic, Bonds and the Dialogue of a Renaissance Philosopher*" and I show a lot of things that are very similar to Agrippa's magic. This is the main passage of my entire work. Primarily I describe the conception of magic of Bruno but simultaneously I prove that in some parts he takes over a lot of from Agrippa's magic or that some of their parts about magic are very similar.

The last chapter is about the contribution of Giordano Bruno. Bruno is one of the most productive renaissance philosophers, for example, it is proved by a great number of his published works from the various spheres.

At the end of my bachelor's thesis, it should be evident that the main source of the concept of magic of Giordano Bruno is the Agrippa's work "*Occult Philosophy*".